

Verhoging van de AOW-leeftijd is niet nodig, wel gewenst

Paul de Beer

In: *Socialisme & Democratie*, jrg. 66, nr.7/8, 2009, pp.83-84.

Jarenlang rustte er een taboe op iedere serieuze ingreep in de AOW. Elco Brinkman (in 1994) en Wouter Bos (in 2006) hebben aan den lijve ondervonden hoe riskant het is om een beperkte aanpassing van de AOW, hoe beperkt ook, voor te stellen. Maar onder de financiële druk van een economische crisis blijkt ineens veel mogelijk wat tot voor kort ondenkbaar leek. Spijtig is dat de financiële noodzaak – bezuinigingen – het daarbij wint van inhoudelijke argumenten.

Het gat van vele miljarden dat de economische recessie in de rijksbegroting slaat, maakt op termijn forse bezuinigingen nodig. Als een van de grootste uitgavenposten is de AOW dan een voor de hand liggende keuze. Maar er zijn tal van andere posten, zowel binnen als buiten de sociale zekerheid, waarop fors bezuinigd zou kunnen worden. Denk aan de WW, de zorgtoeslag, de aftrek van hypotheekrente en pensioenpremie et cetera. Waarom zou men dan speciaal voor de AOW kiezen, terwijl geen van de coalitiepartijen dit in haar verkiezingsprogramma had aangekondigd?

Twee veel gehoorde argumenten zijn dat door de vergrijzing de AOW-uitgaven de komende decennia bijna zullen verdubbelen en dat ouderen langer moeten doorwerken om die oplopende uitgaven te financieren. Het eerste argument klopt niet. Flip de Kam heeft er terecht op gewezen (in *NRC Handelsblad* van 27 juni jl.) dat de verdubbeling van de AOW-uitgaven zich alleen zal voordoen als de AOW-uitkering gedurende dertig jaar gekoppeld wordt aan de ontwikkeling van de feitelijk verdiende lonen. Volgens de bestaande systematiek is de AOW echter gekoppeld aan de CAO-lonen, die gemiddeld circa één procent per jaar achterblijven bij de verdiende lonen. De met de verhoging van de AOW-leeftijd beoogde bezuiniging wordt daardoor al gerealiseerd door simpelweg het bestaande koppelingsmechanisme te handhaven!

In het verleden is de AOW overigens nog fors achtergebleven bij die CAO-lonen. Als gevolg daarvan *daalden* de uitgaven voor de AOW tussen 1982 en 2007, ondanks de vergrijzing, van 5,5 naar 4,6 procent van het bruto binnenlands product. De dreigende onbetaalbaarheid van de AOW is, kortom, een sprookje.

Het argument dat de arbeidsdeelname van ouderen hoger moet worden snijdt wel hout. Naarmate ouderen langer doorwerken dragen zij meer belasting af en zijn er minder ouderen afhankelijk van een uitkering. Maar de tegenstanders van een hogere AOW-leeftijd (zoals Frans Kalma - zie elders in dit nummer) hebben gelijk als zij stellen dat men zich voor dat doel voorlopig beter kan concentreren op de groep 55- tot 64-jarigen dan op de 65- en 66-jarigen. Verhoging van de AOW-leeftijd is zo beschouwd niet nodig.

Toch zijn er goede argumenten om de AOW-leeftijd wel ter discussie te stellen. Die dreigen nu ondergesneeuwd te raken. Want wat is eigenlijk de idee achter de AOW? De grondgedachte is dat we mensen aan het eind van hun leven, als hun arbeidsvermogen terugloopt, in staat willen stellen nog een aantal jaren in redelijke welstand van hun 'welverdiende rust' te genieten. Het leven wordt daarmee opgedeeld in drie fasen: een jeugdfase waarin we nog niet werken, maar leren; een middenfase waarin we werken; en een laatste fase waarin we niet meer werken, maar mogen genieten van de jaren die ons nog resten.

Dat heeft een zekere logica: in de begin- en de eindfase van ons leven zijn we het minst productief. Aan het begin doordat we eerst veel moeten leren en aan het eind doordat

onze fysieke en psychische vermogens geleidelijk teruglopen. We kunnen het werk dus het beste concentreren in de middenfase. De grenzen tussen de drie fasen zijn echter in hoge mate willekeurig. Momenteel omvat zowel de eerste als de laatste fase grofweg een kwart van ons leven (ruim twintig jaar) en de actieve fase bijna de helft (zo'n veertig jaar). In het verleden was die actieve fase langer en de rustfase korter: we gingen minder lang naar school, werkten langer door en gingen eerder dood. In de loop van de tijd is de levensloop als het ware uitgerekt: we betreden op latere leeftijd de arbeidsmarkt, krijgen op latere leeftijd kinderen en gaan later dood. Alleen de leeftijd waarop we stoppen met werken is naar voren geschoven.

Nu kunnen we over de verdeling van het leven over de verschillende fasen in beginsel vrij beslissen. Een belangrijke vraag daarbij is welk deel van ons inkomen we in de actieve levensfase bereid zijn af te staan ten behoeve van de twee andere fasen. Wie per se wil vasthouden aan de AOW-leeftijd van 65 jaar, gaat er blijkbaar van uit dat we met het stijgen van de levensverwachting automatisch de derde levensfase willen verlengen. Dat kan, maar als we dan de lasten in de actieve fase niet willen verhogen, zullen we wel het niveau van de AOW-uitkering moeten verlagen. Dat is de afgelopen decennia al sluipenderwijs gebeurd. Het is een weinig aantrekkelijk vooruitzicht om daarmee nog decennia door te gaan. Het alternatief is dat we in de tweede levensfase een nog groter deel van ons inkomen uittrekken voor de voorzieningen voor de oude dag dan we nu doen.

In mijn ogen is een andere optie aantrekkelijker, namelijk het verlengen van de tweede fase, waardoor de verhouding tussen de drie fasen min of meer gelijk blijft. Stel dat de levensverwachting in de toekomst honderd jaar wordt. Zou een pensioenleeftijd van 65 jaar dan nog steeds de meest wenselijke zijn?

Een andere vraag is hoe vanzelfsprekend het eigenlijk is dat die derde levensfase voor iedereen bij dezelfde leeftijd begint. De overgang van de eerste naar de tweede fase varieert al aanzienlijk: academici betreden de arbeidsmarkt een jaar of acht later dan vmbo'ers. Waarom zouden we dan voor de overgang van de tweede naar de derde fase wel voor iedereen dezelfde leeftijd aanhouden?

Nu heeft een uniforme AOW-leeftijd grote praktische voordelen: eenvoudige uitvoering, geen risico van fraude en berekenend gedrag, gelijke behandeling. De vraag is alleen of deze voordelen opwegen tegen het nadeel dat iedereen in een keurslijf wordt gedwongen, ongeacht het arbeidsverleden, de gezondheid, de persoonlijke voorkeur et cetera. Allerlei varianten van een variabele AOW-leeftijd zijn denkbaar. Deze zou kunnen worden gebaseerd op het arbeidsverleden of op de leeftijd waarop men van school is gekomen, op de levensverwachting (samenhangend met het opleidingsniveau) of op de persoonlijke voorkeur (waarbij een lagere AOW-leeftijd ook in een lagere uitkering resulteert). Ook valt een 'ingroeimodel' te overwegen, waarbij de AOW-uitkering, bijvoorbeeld vanaf 63 jaar, in een aantal jaren stapsgewijs wordt verhoogd, zodat de scherpe scheidslijn tussen de tweede en derde fase verdwijnt. Het is nu nog te vroeg voor een definitief oordeel over de verschillende varianten, maar het zou goed zijn daar de komende jaren meer studie naar te verrichten.

De argumenten die het kabinet aanvoert om de AOW-leeftijd te verhogen mogen dan geen hout snijden, nu het taboe op de AOW-leeftijd is doorbroken kunnen we er beter maar gebruik van maken door een principiële gedachtewisseling te starten over de gewenste scheidslijn tussen de tweede en derde levensfase. Wie iedere wijziging in de AOW-leeftijd onbespreekbaar verklaart, maar zijn ogen sluit voor het feit dat de AOW-uitkering steeds meer achterop is geraakt bij de lonen, bewijst daarmee noch de huidige gepensioneerden, noch de toekomstige een dienst.